

Datum 2022-04-22
Dokumenttyp Yttrande
Diarienummer 2022/0025
Ert diarienummer Ju2022/00209

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över slutbetänkandet Säkerhet och tillgänglighet vid val (SOU 2021:96)

Myndigheten för delaktighet arbetar för ett samhälle där alla kan vara delaktiga, oavsett funktionsförmåga. Myndigheten för delaktighet lämnar följande yttrande.

Sammanfattning

Myndigheten för delaktighet (MFD) välkomnar och tillstyrker förslagen till författningsändringar samt åtgärder för ökad säkerhet och tillgänglighet vid allmänna val som lämnas av 2020 års valutredning. MFD välkomnar även utredningens uppfattning att förslagen ska kunna tillämpas vid valet till Europaparlamentet 2024 samt att det vid det valet ska vara möjligt att testa de hjälpmedel som nu utvecklas för att möjliggöra röstning utan hjälp för personer med synnedsättning.

MFD lyfter även några viktiga aspekter som behöver beaktas ytterligare. Bland annat att se tillgänglighetsaspekterna i att göra val säkra, att individuella anpassningar inte får ersätta god tillgänglighet, utlandsröstningen ska vara tillgänglig samt att fortsätta överbygga rådande demokratiska tillkortakommanden genom att nå väljargrupper med svårighet att utnyttja sin rösträtt och i synnerhet grupper med särskilt lågt valdeltagande.

Myndighetens synpunkter

Allmänt om brister i tillgänglighet vid allmänna val

Brister i tillgängligheten har tidigare hindrat röstberättigade med funktionsnedsättning att delta i val på lika villkor som andra. Mot den bakgrunden vill MFD, i linje med utredningens förslag, betona vikten av ökad tydlighet om befintliga författningskrav, råd och rekommendationer om tillgänglighet för att valadministrationen ska kunna förbereda och genomföra säkra och tillgängliga val samt att incidentrapportering om brister i tillgänglighet samordnas och följs upp. MFD ser ett stort behov av att grundligt kartlägga och kommunicera ansvarsförhållanden vid bristande tillgänglighet och de risker det kan innebära, såsom röjande av valhemlighet.

Detta gäller även huruvida diskrimineringslagen är tillämplig i situationer då personer direkt eller indirekt hindras att utföra sin rösthandling på grund av bristande tillgänglighet och bemötande.

MFD har som kunskapsmyndighet inom funktionshindersområdet fått möjlighet att ge inspel till utredningen och även på olika sätt involverats i utbildning och förberedelse av valadministrationen både inför flera av de allmänna val som har genomförts tidigare och kommande val hösten 2022. MFD ser en konstruktiv utveckling och en alltmer stabil kunskapsgrund och bättre förutsättningar att genomföra förbättringar när fler aktörer än tidigare intresserar sig för och prioriterar tillgänglighetsarbetet. Detta sker dock ännu inte på ett systematiskt och jämlikt sätt. Utifrån både ett förtroende- och väljarperspektiv är det grundläggande att förutsättningarna för att rösta inte skiljer sig åt utifrån funktionsförmåga, bosättningsort, röstnings- eller vallokal. MFD anser att det är angeläget att det redan pågående arbetet på olika nivåer i valadministrationen med att tillgängliggöra hela valprocessen fortsätter och att alla inblandade parter får nödvändig information och utbildning i att göra valprocessen så jämlik, tillgänglig och fri från otillbörlig påverkan som möjligt.

MFD stöder förslagen om att Valmyndigheten som central myndighet får ett tydligare ansvar för säkerhetsfrågor (avsnitt 3), incidentrapportering (avsnitt 4) och tillgänglighet (avsnitt 7).

Säkra val är tillgängliga val

Utredningens förslag om säkerhet saknar i stort formuleringar om tillgänglighet. MFD vill understryka att säkerhets- och tillgänglighetsaspekter i många fall hänger ihop, till exempel vid hantering av folksamlingar, flöden av väljare vid röstningsställen och i vallokaler. Det finns en nytta i att undvika köer och trånga utrymmen av både säkerhets- och tillgänglighetsskäl. God ordning, utbildad personal och rymliga lokaler som är enkla att orientera sig i är bra både ur tillgänglighets- och säkerhetsaspekt, exempelvis vid behov av ut- eller inrymning. Bristande tillgänglighet innebär också ofta säkerhetsrisker.

MFD välkomnar förslaget om att Valmyndigheten får sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågor (avsnitt 3.9.3). MFD förordar att tillgänglighetsperspektiv lyfts fram i säkerhetsarbetet inom valadministrationen.

Hela valprocessen ska vara tillgänglig

Ett universellt utformat röstningsförfarande innebär att det är enkelt för alla väljare oavsett funktionsförmåga att förstå när och hur valet ska gå till samt hur man utför sin rösthandling. Utredningen har liksom MFD och andra identifierat stora brister i efterlevnaden av de krav som vallagen redan nu ställer om tillgänglighet. Dessa brister behöver åtgärdas och förebyggas. När det gäller röstnings- och vallokaler saknas enligt utredningen i många fall tillgängliga lokaler i kommunerna. MFD ser det som ett grundläggande demokratiskt problem att det saknas tillgängliga lokaler i landets kommuner, inte minst då det ofta är skolbyggnader eller andra för medborgarna viktiga arenor som nämns som otillgängliga.

MFD välkomnar förslaget om ambitionshöjning och en ändring i bestämmelserna i 7 kapitlet vallagen gällande tillgänglighet till att utöver lokaler även omfatta röstningsförfarandet och information till väljarna (avsnitt 7.7.1). MFD anser att förslaget om uppföljning av valadministrationens arbete med tillgänglighet för att kunna bedöma behovet av föreskrifter är av stor vikt och välkomnar detta. MFD anser att det även är viktigt med kunskap om var i systemet det finns brister och hinder och att denna kunskap på ett adekvat sätt kan användas i planering och genomförande av nästkommande val.

MFD stöder förslaget att Valmyndigheten får i uppdrag att i samverkan med Sveriges Kommuner och Regioner, MFD och funktionshindersorganisationer konkretisera råd och rekommendationer om tillgänglighet samt ta fram vägledningar för detta ändamål (avsnitt 7.7.2). MFD vill betona vikten av att information om valet behöver komma de röstberättigade till del i format som de kan ta till sig. Tillgänglig information och digital kommunikation är en central aspekt av Valmyndighetens eventuellt utökade uppdrag om tillgänglighet. Därför anser MFD att både Myndigheten för tillgängliga medier och Myndigheten för digital förvaltning bör inkluderas i samverkan för mer tillgängliga val.

MFD ställer sig även bakom förslaget att Valmyndigheten ska följa upp och kommunicera röstnings- och vallokalers tillgänglighetsstatus inför val samt att väljarna genom röstkortsförsändelsen blir upplysta om möjligheten att kontakta kommunen för information om lokalernas tillgänglighet samt ambulerande röstmottagning (avsnitt 7.7.3).

MFD välkomnar förslaget om information i röstnings- och vallokaler i tillgängliga format (avsnitt 7.7.4). Information till väljare som kommuniceras inför val behöver också vara tillgänglig, se MFD:s kommentar till förslaget i avsnitt 7.7.2 om vikten av att information om valet behöver komma de röstberättigade till del i format som de kan ta till sig.

Ambulerande röstmottagning, synhjälpmedel och andra individuella anpassningar

För att skapa jämbördiga villkor för valdeltagande för olika väljargrupper och för att värna intresset av ett högt valdeltagande, behövs ibland individuella anpassningar. Möjligheten för väljare med funktionsnedsättning att få hjälp att rösta genom ambulerande röstmottagning är ett sådant exempel. Dock får denna möjlighet till individuell anpassning inte ersätta god tillgänglighet i röstnings- och vallokaler. Utformningen av information, lokaler och förmågan hos röstmottagare och andra företrädare för valadministrationen bör vara av sådan hög kvalitet och tillgänglighetsgrad och därmed inkludera så att de röstberättigades behov av individuella anpassningar minimeras.

MFD anser att de tekniska hjälpmedel som utvecklas för att tillgodose rättigheter och behov hos personer med grav synnedsättning att självständigt hantera valsedlar är lovande. MFD instämmer med utredningens förslag att prototyperna bör vidareutvecklas snarast så att det kan testas vid valet till Europaparlamentet 2024 (avsnitt 8.9.1).

MFD välkomnar förslaget att kommunerna ska kunna erbjuda förstöringshjälpmedel och belysningsförstärkning på alla röstmottagningsställen, om möjligt bakom alla avskärmade valsedelställen och valskärmar. Detta för att ytterligare underlätta för personer med synnedsättning att rösta (avsnitt 8.9.2). Det är en god idé att underlätta med hjälp av synhjälpmedel, det vore dock än mer positivt om valsedlarna i sig blir mer tillgängliga. En större grupp väljare, inklusive väljare med mindre omfattande synnedsättning, skulle vara behjälpta av mer universellt utformade valsedlar som till exempel har en teckenstorlek som är rekommenderad för offentlig förvaltning. MFD uppfattar valsedlarnas tillgänglighetsgrad som en förtroendefråga för valsystemet.

MFD välkomnar förslaget att förtydliga vad som gäller kring avläsning och räkning av valsedlar med tillskrifter i punktskrift samt att Valmyndighetens utbildningsmaterial för röstmottagare och för länsstyrelser ska innehålla

information om, och hantering av, valsedlar med tillskriven punktskrift (avsnitt 8.9.3).

Att nå grupper med särskilt lågt valdeltagande

MFD anser att valadministrationen bör fästa mer vikt vid de grupper som deltar i valen i särskilt låg utsträckning. Detta är en grundläggande demokratifråga. Till exempel behövs särskilda åtgärder för att värna om ett högre valdeltagande bland personer med svår psykisk ohälsa eller intellektuell funktionsnedsättning som deltar i allmänna val i särskilt låg utsträckning.¹ När det gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning saknas det i hög grad kunskap om gruppens förutsättningar för och aktiva deltagande i demokratiska processer. Delvis beror detta på bristande tillgänglighet i de undersökningsmetoder som används för att mäta valdeltagande. I Statistiska centralbyråns kompletterande analys om valdeltagandet 2014 presenteras statistik från riksdagsvalet 2006 att valdeltagandet i denna grupp var ungefär hälften så högt som valdeltagandet hos övriga i befolkningen.² MFD:s undersökningar och verksamheter som särskilt engagerar sig för gruppernas demokratiska delaktighet vittnar bland annat om att information på lättläst svenska, olika typer av individuella stödinsatser och särskilt bemötandet i vallokaler är avgörande för att väljare psykisk ohälsa och/eller intellektuell funktionsnedsättning ska känna sig trygga och ha förtroende för valsystemet.³

MFD välkomnar utredningens hänvisning till utredningen Gode män och förvaltare (SOU 2021:36) och förslaget att uppmärksamma gode män och förvaltare på sin roll att upplysa om och hjälpa sin huvudman att nyttja sin rösträtt samt att detta är en uppgift som ligger inom godmanskäpet och förvaltarskapet även om det inte uttryckligen framgår av förordnandet (avsnitt 7.7.6).

Tillgänglig utlandsröstning

Utlandssvenskar med funktionsnedsättning och andra röstberättigade som röstar utomlands ska kunna förvänta sig samma standard av tillgänglighet som röstberättigade som röstar inom landet.

¹ [Analys av valdeltagande vid de allmänna valen 2018 \(scb.se\)](https://www.scb.se/analys-av-valdeltagande-vid-de-allmanna-valen-2018)

² [Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning \(scb.se\)](https://www.scb.se/valdeltagande-bland-personer-med-funktionsnedsattning)

³ [Demokratisk delaktighet för personer med psykiska funktionsnedsättningar \(mfd.se\)](https://www.mfd.se/demokratisk-delaktighet-for-personer-med-psykiska-funktionsnedsattningar)

MFD ställer sig bakom utredningens förslag om förenklade och tydligare förfaranden kring utlandsröstning och särskilt förslaget att Valmyndigheten får i uppdrag att fördjupa informationen (avsnitt 9.8.5). MFD vill understryka vikten av att de krav som ställs på tillgänglighet även ska gälla på valadministrationen utomlands.

Röstmottagares avgörande roll

Utredningen beskriver i avsnitt 11 utmaningar som finns i rekrytering av röstmottagare som har en central roll i valadministrationen och utförandet av allmänna val. För väljare med funktionsnedsättning kan röstmottagare både främja och hindra ett jämlikt röstningsförfarande.

Att bistå en person med sin rösthandling på ett säkert och tillgängligt sätt förutsätter att röstmottagaren har en grundläggande förståelse för de tillgänglighetsbehov som finns, vad man kan behöva hjälpa till med och hur detta kan utföras på bästa sätt med minsta möjliga påverkan och röjande av valhemligheten. Röstmottagarna har en viktig, mångfacetterad och omfattande uppgift. Om de ska kunna bemöta och bistå personer med funktionsnedsättning på ett adekvat sätt i enlighet med principerna om hemliga och självständiga val, anser MFD att utbildningen av röstmottagarna behöver vara mer explicit och upplysande om vad det innebär i praktiken att bemöta och att bistå väljare med funktionsnedsättning. MFD anser att det aktuella utbildningsmaterialet från Valmyndigheten inte ger valnämnderna tillräckligt goda förutsättningar att lyckas med sitt uppdrag att utbilda röstmottagarna. Valnämndernas möjlighet att komplettera och anpassa utbildningen kan innebära att tillgänglighetsfrågor får mer plats, men innebär å andra sidan att utbildningsinsatsen kring tillgänglighet ser olika ut i olika kommuner. Om röstmottagarna ska kunna hjälpa väljare med funktionsnedsättning på ett sätt som blir jämlikt över landet, är det nödvändigt med ytterligare eller mer träffsäkra utbildningsinsatser.

MFD vill understryka vikten av att beakta funktionshindersperspektivet i det fortsatta arbetet med att skapa hållbara förutsättningar för röstmottagares arbetsmiljö och roll i valadministrationen. Detta bör kopplas till förslaget om en ny bestämmelse i vallagen att tillgänglighet vid val omfattar valens lokaler, röstningsförfarande och information till väljare och att tillgänglighetsfrågorna ska tydliggöras mer i utbildningen för röstmottagare (avsnitt 7.7.1).

Andra sidan myntet – krav på tillgänglig politik

SCB:s analys av valdeltagandet vid de allmänna valen 2018 visar att personer med funktionsnedsättning deltar i lägre utsträckning än övriga befolkningen. Det finns skillnader utifrån typ av funktionsnedsättning och kön.⁴ Olika undersökningar visar att det finns brister i efterlevnaden av de krav på tillgänglighet som ställs enligt vallagen, men också att personer med funktionsnedsättning upplever svårigheter att få information om politiken som de ska rösta om.⁵

MFD välkomnar att utredningen ser att utgångspunkten för arbetet att överbygga tillkortakommanden i det demokratiska systemet och politiska livet bland annat ska utgå ifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det funktionshinderspolitiska målet. I artikel 29 i konventionen behandlas rätten till delaktighet i det offentliga och politiska livet. För att kunna göra sig en uppfattning av vad man vill rösta på är det av central betydelse att också politiken är tillgänglig och presenteras för medborgarna på ett sätt som de kan ta till sig.⁶

MFD anser att denna andra sida av myntet i frågan om demokratiska val ska ta en starkare utgångspunkt i de många olika tillgänglighetsbehov som medborgarna har. Ett valsysteem som främjar delaktighet är en god bit på väg, men politikens innehåll behöver också bli mer tillgänglig. Krav på tillgänglighet borde därför kunna ställas på de politiska partiernas kommunikation om sin politik, till exempel genom villkorade partistöd.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Malin Ekman Aldén (beslutande), avdelningschef Emelie Lindahl och utredare Maria Montefusco (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Malin Ekman Aldén

⁴ [Analys av valdeltagande vid de allmänna valen 2018 \(scb.se\)](https://www.scb.se/valdeltagande-vid-de-allmanna-valen-2018)

⁵ [Tillgänglighet i det allmänna valet 2018 - Rivkraft - MFD](#)

⁶ [Demokratisk delaktighet förr och nu - redovisning av ett regeringsuppdrag \(mfd.se\)](#)

UNDERSKRIFTSSIDA

Detta dokument har undertecknats med elektroniska underskrifter:

NAMN:	Malin Ekman Aldén	
TITEL, ORGANISATION:	Generaldirektör, Myndigheten för delaktighet	
IDENTIFIKATIONSTYP:	E-post (malin.ekman-alden@mfd.se)	
IDENTIFIKATIONS-ID:	68af6d2cd44549e9b1f60249400bfb75	
DATUM & TID:	2022-04-25 15:00:51 +02:00	

Certifierad av Comfact Signature
Accepterad av alla undertecknare
2022-04-25 15:00:57 +02:00
Ref: 36611SE
www.comfact.se

[Validera dokumentet](#) | [Användarvillkor](#)